

5. EXCURS ÎN PREDICA POST-APOSTOLICĂ ȘI PATRISTICĂ

Preliminarii. După ce am analizat, în cursurile anterioare, elementele de bază ale predicii vetero și neo-testamentare, se impune observarea evoluției predicii creștine în perioada Părinților Apostolici și celorlalți Sfinți Părinți, cu precădere a celor care au înnobilit arta propovăduirii prin cuvântul scris și rostit de-a lungul secolelor patristice. Evident, spațiul limitat al unui curs nu ne permite decât semnalarea acestor contribuții și câteva scurte exemplificări. Utilizarea bibliografiei aferente, însă, va sprijini nelimitat demersul aprofundării succintei noastre prezentări, pentru cei interesați. Un aspect edificator al perioadei patristice îl reprezintă raportul predicii creștine cu retorica greco-romană, în special în veacul de aur a Bisericii, în care reprezentanții ei străluciți studiaseră arta oratorică pe lângă profesori păgâni celebri, dar al căror mesaj era centrat exclusiv pe Scriptură și Tradiția creștină, fără a respinge însă preceptele folositoare din scrierile profane, în armonie cu cele creștine.

Predica Părinților apostolici. Denumirea de „Părinți apostolici” a fost pusă în circulație în secolul al XVII-lea, de primul editor al acestor scriitori, J. B. Cotelier, în lucrarea sa *Patres aevi apostolici* (2 volume, 1672). Sunt numiți „apostolici” scriitorii creștini din a doua jumătate a secolului I și prima jumătate a secolului al II-lea, care au fost ucenici ai Sfinților Apostoli sau cel puțin i-au cunoscut: *Barnaba, Clement Romanul, Ignatie al Antiohiei, Policarp, Păstorul lui Herma, Papias*, la care se adaugă autorii anonimi ai *Epistolei către Diognet* și ai *Didahiei celor doisprezece Apostoli*. Evident, titlul de „părinte” și de „apostolic” nu se poate da exclusiv tuturor acestor scriitori, pentru că nu sunt nici toți „părinți” nici toți „apostolici”, dar uzul, printr-un pogorământ, i-a înglobat pe toți. Literatura patristică din această perioadă este strâns legată de scrierile Vechiului și Noului Testament, are o înfățișare modestă și un caracter dublu: *misionar* (adresându-se necreștinilor) și *catehetic* (pentru creștini). Se poate împărți în trei categorii principale: *epistolară, apologetică și antieretică* (sau polemică). Din istoria predicii se observă două fapte esențiale în perioada de care ne ocupăm: **a)** - a încetat inspirația divină specială, pentru că s-a încheiat elaborarea scrierilor Sfintei Scripturi și de acum înainte urmează comentariul autentic al cuvântului lui Dumnezeu. **b)** - Intră în funcție natura umană, elocința și arta literară, mai mult ca în perioada apostolică, bineînțeles tot cu ajutorul harului divin. Predica se va sprijini, așadar, tot pe ajutorul lui Dumnezeu, dar ea trebuie să devină acum o predică cultivată, studiată, elocventă, ca și cum ar aștepta succesul numai de la ea¹. Oficiul predicatorial aparține prin excelență episcopului. Dar preoții, diaconii și chiar laicii (în anumite condiții) nu sunt excluși de la această slujire. Sfântul Apostol Pavel scria ucenicului său Timotei: „Preoții cei ce-și țin bine dregătoria să se învrednicească de îndoită cinstire, mai ales cei ce se ostenesc în cuvânt și în învățătură” (I Tim. V, 17). Clement Alexandrinul († 215) știe că episcopul este cel care răspunde de propovăduirea cuvântului, dar notează că și prezbiterul are oficiul de propovăduitor. Mai mult: „Adevăratul prezbiter al Bisericii nu-i decât acela care face și învață cele ce sunt ale lui Dumnezeu”². De altfel și canonul 58 apostolic prevede că preotul este împreună răspunzător cu episcopul de instruirea credincioșilor: „Episcopul sau

¹ Pr. prof. N. PETRESCU, *Omiletica*, București, 1977, p. 46-47.

² *Stromate*, VI, 13, P. G. 9, 328

preotul care nu poartă grijă de cler sau de popor și nu-l învață buna cinstire de Dumnezeu să se afurisească”. Diaconii predicau, de asemenea, când episcopul sau preotul erau bolnavi, ori lipseau cu treburi importante din localitate. Obișnuit, diaconii erau utilizați în activitatea de instruire a catehumenilor. Laicii puteau să predice în biserică numai cu încuviințarea episcopului. Origen, se știe, a predicat în Cezareea cu încuviințarea lui Teoctist al Cezareii și a lui Alexandru al Ierusalimului.

Pentru denumirea cuvântărilor religioase se foloseau termenii: κήρυγμα (*predici misionare*), διαλέξεις (*didactice populare*) δμιλια (*exegeze*) și λόγος (*predici tematiche*). Predica se rostea în toate zilele în care se oficiau servicii religioase. Se propovăduia în biserici anume construite pentru cult. Numai în cazuri excepționale se predica în catacombe și în bisericile cimitirelor. Episcopul predica stând jos în scaunul său, iar preotul în picioare, din fața Altarului. Uneori se rosteau mai multe cuvântări în cadrul aceleiași slujbe.

Pentru exemplificare evocăm lucrarea socotită a fi *cea mai veche cuvântare*, anume *Epistola a II-a a Sfântului Clement*, episcop al Romei (92-101), adresată corintenilor. Cu toate că paternitatea acestei lucrări omiletice este foarte controversată³, fapt care creează dificultăți patrologilor, din punctul nostru de vedere interesează, desigur, mai mult conținutul și felul în care este prezentat. Ca gen omiletic se încadrează în categoria parenelor, fiind de fapt o grupare de pareneze, întrucât este plină de îndemnuri la virtute și pocăință, în vederea îndreptării. Epistola are ca scop principal atenționarea acelor membri ai Bisericii din Corint, mai ales din rândul tinerilor, care produsese răsunătoare tulburări și alungaseră pe preoții slujitori. Are 20 de paragrafe. Caracterul parenetic se evidențiază chiar de la început: „Fraților, așa trebuie să gândim de Iisus Hristos, ca de Dumnezeu, ca de Judecătorul viilor și al morților, că nu trebuie să gândim lucruri mici despre mântuirea noastră. Dacă gândim lucruri mici de Iisus Hristos, lucruri mici nădăjduim să primim. Cei care ascultă vorbindu-li-se de Hristos, ca și cum li s-ar vorbi de niște lucruri mici, păcătuiesc; de facem așa, păcătuim și noi, ca nu știm de unde am fost chemați, de Cine și spre ce loc, că nu știm câte a suferit Iisus Hristos pătimind pentru noi...”⁴. După înșirarea feluritelor sfaturi, autorul face un apel fierbinte pentru pocăință, mai ales în cap. XVI și XVII: „Să luăm, deci, fraților, nu mic prilej de a ne pocăi. Cât avem timp să ne întoarcem la Dumnezeu cel ce ne-a chemat, până îl mai avem încă pe Cel ce ne primește. Dacă ne lepădăm de plăcerile acestea și dacă ne stăpânim sufletul nostru și nu-i mai împlinim poftele lui cele rele, vom avea parte de Iisus... Să ne ajutăm, dar, unii pe alții și să-i povățuim pe cei slabi spre bine, ca să ne mântuim toți; să ne sfătuim unii pe alții și să ne întoarcem la credință. Să nu părem credincioși și cu luare aminte numai atunci când ne predică preoții, ci și când ne ducem acasă, să ne amintim de poruncile Domnului...” etc.

Că este vorba de o predică și nu de epistolă se poate dovedi ușor: în cap. I se vorbește de *ascultarea* cuvântului, termenul exprimând atitudinea credincioșilor prezenți la slujbă în timpul când se citea sau se rostea predica. În cap. XVII sunt cuprinse cuvintele: „Să ne arătăm credincioși și ascultători nu numai acum când suntem povățuiți de către preoți, ci și când mergem acasă...” . Astfel, acest îndemn nu poate avea alt

³ Părerile majoritare converg spre ipoteza că ea a fost alcătuită pe la anii 140-151 de către un autor necunoscut din Corint. Vezi Pr. prof. dr. D. BELU, *Predica post-apostolică*, M.A., XI, 1967, nr. 4-6, p. 372.

⁴ Cap. I, în vol. I PSB, trad. Pr. D. FECIORU, București, 1979, p. 94.

înțeles decât ca făcând parte dintr-o cuvântare adresată unor ascultători prezenți la slujbă. Și dovezile ar putea continua.

Predicile Părinților din sec. II-III. Pentru această perioadă trebuie pomeniți îndeosebi următorii: *Clement Alexandrinul, Tertulian, Origen, Grigorie Taumaturgul, Ciprian, Lactanțiu, Ilariu și Hipolit*. Fiecare din ei merită atenție, însă spațiul programat nu ne îngăduie a vorbi despre operele omiletice ale tuturor. De aceea zăbovim selectiv.

Clement Alexandrinul ne-a lăsat o valoroasă omilie, *Care bogat se va mântui?*⁵, cuvântare axată pe pericopa de la Marcu X, 17-31, îndeosebi pe textul: „*Mai lesne este cămilei să treacă prin urechile acului, decât bogatului să intre întru împărăția lui Dumnezeu*” (Marcu X, 25). Particularitatea acestei omilii constă pe de o parte în faptul că în ea se tratează pentru prima dată în mod amănunțit tema bunurilor materiale din unghiul de vedere al moralei creștine, iar pe de alta, în faptul că valorifică în expunerea sa nu numai argumente teologice, dar și puncte de vedere sociale, privind bunurile materiale ca mijloace menite să lege pe oameni între ei, să-i sprijine în demersul lor legitim de a se organiza în cadrul comunității. Autorul condamnă vehement, de la începutul cuvântării, atât bogăția agonisită necinstit cât și pe cei care-i lingușesc pe bogătașii egoiști și îmbuibăți, : „După părerea mea, cei ce aduc bogățiilor ca daruri cuvinte de laudă ar trebui socotiți, pe bună dreptate, nu numai lingușitori și meschini, pentru că cinstesc cu fățărnicie, peste măsură, pe cale care nu merită a fi cinstite, ci și necredincioși și vicleni...”⁶.

Origen († 254) este cel dintâi teolog răsăritean de la care ne-au rămas un însemnat număr de predici. El este începătorul omiliei propriu-zise, inclusiv ca termen. Opera sa exegetică cuprinde aproape întreaga Scriptură, dar, din păcate, nu toate omiliile s-au păstrat. Dintre acestea le amintim doar pe cele traduse deja în românește: *Omilii la Facere, Ieșire, Numeri, Iosua, Cântarea Cântărilor, Cartea Proorocului Ieremia*⁷. Erudiția lui Origen este arhicunoscută. Începuturile educației le datorează tatălui său, Leonida, care, fericit că fiul este atât de receptiv „*îi săruta pieptul, pe când Origen dormea*”, notează Părintele Ioan Coman în *Tratatul de Patrologie*⁸. Înalta sa pregătire nu-l îngâmfa, însă. Într-una din omiliile la Exod (a III-a), transpare sfinșenia lui în fața textelor biblice, tâlcuirea având, în parte, nuanță autobiografică: „Cât timp Moise se afla în Egipt și se iniția în toată înțelepciunea egiptenilor, nu era slab la cuvânt și neîndemânatic la vorbire. Nici nu a spus că ar fi lipsit de iscusința vorbirii. În Egipt avea și voce puternică și elocvența incomparabilă. Dar când a auzit glasul lui Dumnezeu și felul Lui de a vorbi și-a dat seama de puținătatea și slăbiciunea cuvântului său și de limba sa târzielnică și împiedicată...”⁹.

Sf. Ipolit († aprox. 250), ajuns papă al Romei, era atât de vestit încât însuși Origen l-a vizitat spre a-l asculta predicând. Așa se explică păstrarea omiliei „De laude Domini Salvatoris”, rostită în prezența lui Origen.

⁵ În vol. 4 din colecția PSB, trad. de Pr. D. FECIORU, București, 1982, p. 35-66.

⁶ *Ibidem*, p. 35.

⁷ Vol. 6 din Colecția PSB, trad. Pr. T. BODOGAE, Pr. Nicolae NEAGA și Zorica LAȚCU, București, 1981.

⁸ București, 1956, p. 97.

⁹ Apud Pr. prof. D. BELU, *Predica post-apostolică...*, p. 377.

O privire de ansamblu asupra predicii post-apostolice impune acum câteva concluzii¹⁰:

- ◆ este legată ființial de predica apostolică, neo-testamentară;
- ◆ nu mai este revelată ca în perioada apostolică, dar nu este nici o simplă parafrază a textelor sacre. Se formează acum conștiința că predica este și efort personal, pe bază de pregătire temeinică în cadrul Bisericii;
- ◆ ca metodă de interpretare s-a folosit mai mult cea alegorică, cu scopul de a atrage atenția asupra adâncimii Scripturilor și de a respinge păreri greșite asupra textelor scripturistice;
- ◆ propovăduitorii remarcabili au fost episcopii, dar, alături de ei, preoți, diaconi și chiar laici (*Origen, de ex.*);
- ◆ predica post-apostolică a avut un rol determinant în pregătirea terenului pentru predicatorii din veacul numit „de aur”, despre care vom vorbi mai încolo.

Perioada a II- a a literaturii patristice. Este vorba de perioada sec. IV-V, numită *de aur*, când strălucesc mai ales următorii predicatori: **în Răsărit:** *Sf. Macarie Egipteanul, Sf. Efreem Sirul, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Grigorie de Nisa, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Ioan Gură de Aur etc.*; **în Apus:** *Sf. Ambrozie, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin, Sf. Grigorie Dialogul etc.*

Sf. Macarie Egipteanul († 390) ne-a lăsat, între altele, *50 de omilii duhovnicești*, la care se adaugă încă șapte¹¹. Nu ascundem faptul că paternitatea lor este controversată, dar majoritatea cercetătorilor le atribuie Sf. Macarie. Adresate inițial monahilor, ele sunt de folos deopotrivă tuturor oamenilor, pentru că toți ținesc spre desăvârșire. Fără a urma o expunere sistematică, omiliile cuprind întreaga gamă a trăirilor omenești, de la căderea în păcat până la îndumnezeire¹². Iată câteva titluri: *Explicarea alegorică a vedeniei descrise de profetul Iezechiel* (Omilia I), *Se cuvine creștinilor să străbată cu luare aminte și cu grijă stadionul acestei lumi...* (Omilia IV-a), *Numai Hristos, doctorul cel adevărat al omului celui dinlăuntru, poate să vindece sufletul și să-l împodobească cu veșmântul harului* (Omilia XX-a); *Despre paradis și despre legea duhovnicească* (Omilia XXXVII-a); *Dumnezeu este Cel Care face minuni prin sfinții Săi* (Omilia L-a).

Sf. Efreem Sirul († 373), numit *lira Sfântului Duh*, pentru cuvântul său vibrant. Lui îi datorăm și frumoasa rugăciune pe care o rostim în Postul Mare, *Doamne și Stăpânul vieții mele*. Cele mai importante predici sunt următoarele: *Cuvântările asupra judecății viitoare, Îndemnuri la căință, Cuvântul despre cei repauzați în Hristos și despre ceasul morții, Îndemnuri către călugări, Învățătura despre virtute, Cuvântări despre iubirea săracilor, Despre Post, Despre deșertăciunea lumii, Despre disprețul bunurilor și poftelor lumești, Lauda Sfintei Cruci, Cuvântare despre preoție;*

Editura „Buna-vestire”, a tipărit recent un volum de *Cuvinte și învățături* ale Sf. Efreem Sirul, care cuprinde peste 50 de predici, la care se adaugă cuvinte folositoare ce pot fi, de asemenea, valorificate la Amvon¹³.

¹⁰ *Ibidem*, p. 393.

¹¹ Așa sunt rânduie în cea mai recentă traducere, datorată Pr. prof. Dr. Constantin CORNIȚESCU, vol. 34 PSB, București, 1992.

¹² *Ibidem*, Prefață, p. 5.

¹³ Bacău, 1996, 575 p.

Sf. Atanasie cel Mare († 373), numit de Sf. Grigorie de Nazianz „trâmbița adevărului, viersul cel înalt, columna credinței, luminătorul lui Hristos”, a lăsat opere apologetice, dogmatice, polemice, istorico-polemice, care prezintă un mare interes pentru Omiletică. Îndeosebi cuvântările împotriva arienilor. Are, de asemenea, opere exegetice, cele mai multe la Vechiul Testament. Multe dintre acestea ne-au parvenit prin mărturiile lui Fotie și Ieronim.

Sf. Chiril al Ierusalimului († 387) a devenit celebru în literatura omiletico-catehetică prin *Catehezele* rostite atât pentru catehumeni (18) cât și pentru neofiiți (5). Sunt studiate cu deosebire în cadrul *Cateheticii* (anul III-Pastorală).

Sf. Vasile cel Mare († 379), ne-a lăsat 22 de omilii și 24 de cuvântări diferite: dogmatice, morale, panegirice, pedagogice. În lucrarea sa „Învățături morale”, dă reguli pentru predicatori; are 9 omilii la Hexaimeron și 13 la Psalmi. Interpretarea este literală, autorul punând în contribuție știința antichității și a timpului său, în domeniul literaturii, filozofiei, medicinei etc. Omiliile la Hexaimeron, la Psalmi și alte diferite 24 de cuvântări diferite sunt traduse relativ recent de Pr. Dumitru Fecioru, în cunoscuta colecție *Părinți și Scriitori Bisericești*¹⁴.

Sf. Grigore de Nisa († 394) a scris, în domeniul nostru, mai multe cuvântări funebre și panegirice: *Cuvânt funebru la marele Vasile, fratele său*; *Lauda sfântului părintelui nostru Efrem*; *Viața Sf. Grigorie, făcătorul de minuni*; două cuvântări la *Sfântul Ștefan, întâiul mucenic*; *La marele mucenic Teodor*; *La sfinții patruzeci de mucenici* etc. Din păcate, nici una nu este tradusă în limba română până acum.

Sf. Grigorie de Nazianz († 390) are aprox. 45 de cuvântări, majoritatea cu caracter dogmatic, liturgic și ocazional. Practic, se grupează în: *cuvântări dogmatice, cuvântări la sărbători mari, necrologuri, panegirice și cuvântări ocazionale*. Dintre acestea sunt traduse în limba română următoarele: *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu*¹⁵, *Apologia și elogiul Sf. Vasile*¹⁶, *Elogiul funebru al lui Cezarie și Despre Macabei*¹⁷.

Sf. Ioan Gură de Aur († 407), numit și „Pavel al sec. al IV-lea”, este recunoscut unanim ca cel mai mare predicator din perioada patristică, considerat, totodată, teoretician omiletic prin referirile la predică și predicator din *Tratatul despre preoție*¹⁸ și *Omilia despre predică*¹⁹. Dintre părinții răsăriteni, el ne-a lăsat cel mai mare număr de omilii (aprox. 700), la aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, la care se adaugă un mare număr de predici ocazionale, apologetico-polemice, morale, dogmatice, panegirice²⁰. Între studiile de analiză omiletică din literatura românească, consacrate Sf. Ioan Gură de Aur, menționăm două de importanță deosebită: *Predicatorul în concepția Sf. Ioan Gură de Aur*²¹ și *Omilia hrisostomică în ortodoxia românească*²².

¹⁴ Vol. 17, București, 1986, 650 p.

¹⁵ Trad. Pr. Gh. TILEA și N. BARBU, Curtea de Argeș, 1947; retrad. de Pr. D. STĂNILOAE, Edit. Anastasia, București, 1993.

¹⁶ Trad. de N. DONOS, Huși, 1931.

¹⁷ Trad. de P. PAPADOPOL, Rm. Vâlci, 1939.

¹⁸ Trad. de Pr. D. FECIORU, București, 1987 (Cartea V-a, p. 113-120).

¹⁹ Trad. Pr. D. FECIORU, în “Mitropolia Ardealului”, 1-3/1978, p. 58-66.

²⁰ Cele traduse în limba română sunt menționate în lista noastră cu repere bibliografice la Omiletică-Pastorală, pentru anul al IV-lea de studiu.

²¹ Pr. D. BELU, BOR, 3-4/1959, p. 357-384.

²² Pr. M. BULACU, G.B. 5-6/1975, p. 523-540

“Secretul” predicii hrisostomice constă în utilizarea optimă a Sfintei Scripturi, pe care o cunoștea în chip admirabil (biografia spun că șase ani, retras în ascetism, a studiat-o cu ardoare, sfârșind prin a o cunoaște în amănunt). În toate predicile, fără excepție, apelează la Scriptură pentru a susține dogmele creștine. El însuși atrage atenția că „necunoașterea Sfintei Scripturi este pricina tuturor relelor”²³, iar cu alt prilej afirmă: „Cunoașterea Scripturilor întărește duhul, curăță conștiința, smulge patimile înrobitoare, seamănă virtutea, ne ridică deasupra săgeților diavolului, ne face să locuim aproape de cer, eliberează sufletul de legăturile trupului, dându-i aripi ușoare și face să intre în sufletul cititorilor tot ceea ce s-a putut spune vreodată mai bine”²⁴.

O dată cu limbajul ales, în predicile sale întâlnim o permanentă vioiciune a ideilor. Atenția ascultătorilor este întreținută, de asemenea, și prin expresii surpriză, prin actualizări șocante, în sensul bun al cuvântului. Cum spuneam mai sus, prin sugestiile și sfaturile pe care le dă, Sf. Ioan Gură de Aur trebuie considerat și un teoretician al predicii. Bunăoară, în binecunoscutul *Tratat despre preoție* (*Περὶ ἱεροσύνης*) vorbește despre importanța covârșitoare a predicii, în termeni testamentari: „În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvântul, predica. Aceasta e instrumentul, aceasta e hrana, aceasta e cel mai bun aer; Aceasta ține loc de medicament, aceasta ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la însănătoșirea sufletului...”²⁵. Cu aceeași conștiință a responsabilității față de importanța cuvântului, Sf. Ioan Gură de Aur a rostit, pe când era preot în Antiohia, *Omilia despre predică* (*Ὁμιλία περὶ τῆς κηρύξεως*) despre care am mai amintit, în care atrage atenția, între altele, că predicatorul nu trebuie să se asemene doar cu un chirurg care taie partea bolnavă, așa cum reiese și din citatul mai sus-menționat, ci are îndatorirea să și vindece, să îngrijească rănilor respective: „Cel mai bun mijloc de vindecare nu-i numai tăierea părții bolnave, ci și oblojirea rănilor; iar cea mai minunată lege de predicare nu-i numai musturarea, ci și sfatul și mângâierea. Așa a poruncit și Pavel: „Mustră, ceartă, mângâie „(II Tim. 4,2). Dacă-i mângâi mereu pe ascultători, îi faci trândavi; dacă îi cerți numai, îi faci îndărătnici, că, neputând îndura povara unor continui mustrări, te părăsesc îndată. De aceea felul predicării trebuie să fie variat...”²⁶.

Pentru Răsărit trebuie să mai amintim, fie și în trecut, pe *Sofronie al Ierusalimului* († 638), supranumit „Scolasticul”, de la care au rămas 9 predică, *Gherman al Constantinopolului* († 740), panegirist vestit, îndeosebi al Maicii Domnului (din cele 9

²³ *Omilia IX-a la Coloseni*, P. G. LXII, 361.

²⁴ *Omilia X-a*, P. G. LXIII, 485.

²⁵ Cap. 3, *Preotul trebuie să fie destoinic în predicarea cuvântului lui Dumnezeu*, în vol. *DESPRE PREOȚIE*, Edit. IBMBOR, trad. Pr. dr. D. FECIORU, București, 1987, p. 99.

²⁶ *Ὁὗτος γὰρ ἀριστὸς ἰατρείας τροπὸς, μὴ μόνον τέμνειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεσμεῖν τὰ ἔλκη· οὗτος θαυμαστὸς διδασκαλίας νομὸς, μὴ μόνον ἐπιτιμᾶν, ἀλλὰ καὶ παρακαλεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι. Οὕτω καὶ Παῦλος ἐκέλευσεν Ἐλεγεῖον, ἐπιτίμησον, παρακλέσον. Ἐὰν τε παρακαλῇ τις διόλου, ραθυμότερους ποιεῖ τοὺς ἀκροατῆς· ἐὰν τε ἐπιτιμᾷ μόνον, τραχυτέρους ἐγράζεται· οὐ γὰρ δυναμενοὶ τὸ ὀρθίον τῶν διηνεκῶν ἐλέγχων ἐνεγκεῖν, ἀποπηδῶσιν εὐθείας. Διὸ χρὴ ποικίλον τινα εἶναι τὸν τῆς διδασκαλίας τροπὸν.* (J. BAREILLE, *op. cit.*, p. 405-406). Trad. rom. Pr. dr. D. FECIORU, M.A. 1-3/1978, p. 58.

cuvântări rămase de la el, 7 sunt consacrate Maicii Domnului) și *Sf. Ioan Damaschin* († 749), cu cele 13 omilii (se pare nu toate autentice).

Pentru Apus, cele mai sonore nume de predicatori sunt: Sf. Ambrozie, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin și Papa Grigorie cel Mare.

Sf. Ambrozie (†397). De la el s-au păstrat câteva necrologuri: *La moartea fratelui Satyrus* (două)²⁷, *La înmormântarea împăraților Valentinian II și Teodosie*. Acestea se adaugă și omiliile exegetice consacrate Evangheliei după Luca (10 cărți), *Hexaimeronul*, în șase cărți (imitându-l fidel pe Sf. Vasile cel Mare). Amintim de asemenea omiliile dedicate patriarhilor și Comentarii la 12 Psalmi.

Fericitul Ieronim († 420). Opera omiletică a înregistrat 59 omilii asupra psalmilor, 10 omilii la Marcu, 10 asupra altor texte biblice; de asemenea, 14 omilii la Psalmi, 2 la Isaia. A fost unul din cei mai mari comentatori ai Sfintei Scripturi, lăsând importante opere exegetice din care amintim: *Mici comentarii la Psalmi*, *Comentarii la Ecclesiast*, *Comentarii la Profeți*, *Comentarii la Matei*, *La câteva epistolele pauline (Galateni, Efeseni, Tit și Filimon)*, *Comentarii la Apocalipsă* etc.

Fericitul Augustin († 420) este cel mai prolific predicator din apus, identificându-se aprox. 800 de omilii (inclusiv cele exegetice). *De doctrina Christiana*, operă augustiniană de căpetenie, este un tratat în patru cărți, dintre care primele două se ocupă cu pregătirea necesară în vederea înțelegerii Sfintei Scripturi, a treia este ermineutică, iar **a patra este omiletică**. Din păcate nu este tradusă încă în limba română, dar ca un auxiliar al textului latin dispunem de traducerea franceză alcătuită de Peronne Vincent și echipa sa²⁸. Predicile sale sunt scurte și simple (“vulgare”, adică *populare*). Se spune că timp de 40 de ani a predicat în fiecare zi. Este deosebit de sugestivă una din mărturisirile sale făcute ascultătorilor: „Dacă vă predic și mă ascultați, eu mă mântuiesc; dacă vă predic și nu mă ascultați, eu tot mă mântuiesc; dar eu nu vreau să mă mântuiesc fără voi...”

Papa Grigorie cel Mare-Dialogul²⁹ († 604) este ultimul orator apusean remarcabil al perioadei patristice. Ne-au rămas de la el 62 omilii. Pentru viața sa exemplară este trecut în rândul sfinților și pomenit în ziua de 12 martie. În afară de omilii, pentru slujirea învățătoarească este de mare importanță și *Cartea regulei pastorale (Liber regulae pastoralis)*, structurată în patru părți, dintre care ultimele două conțin elemente cu preponderență omiletică³⁰. Astfel, spre exemplu, în partea III-a, cap. 1 se intitulează: „Câtă varietate trebuie să fie în arta predicării”, iar cap. 40: „Despre faptele și cuvintele propovăduitorului”. Partea IV-a, *Calitățile și smerenia predicatorului*, atrage atenția asupra celei mai înalte virtuți morale, smerenia: „Predicatorul, după ce și-a împlinit îndatoririle slujbei lui, trebuie să se întoarcă în el însuși pentru ca viața și propovăduirea să nu-l ducă la trufie. Adeseori, o cuvântare reușită și bogată în conținut înalță sufletul cuvântătorului și succesul obținut îi poate cauza o bucurie tainică. Chiar pentru aceasta este nevoie ca predicatorul să trezească în el frângerea de sine și să trăiască în smerenie sfântă...”³¹.

²⁷ Partea I este tradusă de Pr. conf. dr. Al. I. STAN, în G.B., XLVIII (1989), nr. 2, p. 63-78, cu titlul *Conținutul teologic al cuvântării Sf. Ambrozie la trecerea din viață a fratelui său Satyrus*.

²⁸ *Oeuvres complètes de Saint Augustin*, Paris, 1870. În P. L., vezi vol. XXXIV, col. 15-122.

²⁹ Numit “Dialogul” după lucrarea sa aghiografică *Dialoguri despre viața și minunile Părinților italieni*, în 4 cărți, în care “dialoghează” cu diaconul Petru.

³⁰ Tradusă în românește de Pr. prof. dr. Al. MOISIU, Editura Institutului Biblic, București, 1996, 216 p.

³¹ *Op. cit.*, p. 209.

Tot în perioada patristică se înscriu și următorii predicatori apuseni: *Papa Leon cel Mare* († 461), de la care avem 96 de cuvântări, la posturi, praznice împărătești, panegirice, accentul fiind în general liturgic; *Petru Hrisologul* († 450), arhiepiscopul Ravenei, cu 176 de cuvântări, în general cu teme luate din Sfânta Scriptură; *Beda Venerabilul* († 735), călugăr și istoric englez, a lăsat două volume cu omilii, câte 25 în fiecare, fiind adresate monahilor.

*

Ca o concluzie generală privind predica patristică, remarcăm, pe de o parte utilizarea cu preponderență a Sfintei Scripturi, pe de alta preocuparea asiduă pentru problemele vremii. Mesajul evanghelic, de-a pururi valabil, este propovăduit în contextul frământărilor, durerilor și bucuriilor cotidiene, astfel că predicile patristice ne dau, nouă celor de azi, soluția eficienței omiletice: *actualizarea permanentă*. Este ceea ce părintele Sebastian Chilea, profesor de mare conștiință, spune într-unul din studiile sale: „Predicatorii de astăzi trebuie să plece de la o anume prezență sufletească a ascultătorilor, sau de la ceea ce înțelegem prin **actualitatea sufletească**. Să nu nădăjduiască niciodată că atenția ascultătorilor îi poate urmări în orice condiții, dacă au de spus ceva de seamă. Este iluzia cea mai frecventă. Atenția ascultătorilor nu poate să urmărească decât o dezvoltare care pornește de la ceva actual, cunoscut, trăit și de înaltă valoare pentru ei „³².

De valoarea acestor observații nu ne vom da seama, însă, decât aprofunzând, asimilând și utilizând scrierile patristice în predicile noastre.

³² *Considerații omiletice actuale*, „Ortodoxia” 1/1967, p. 72.